

แนวคิดอุมมะฮ์กับการประยุกต์ใช้ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สามารถ ทองเผือ*

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประเทศไทย

Ummah Concept and its Application in International Relations

*Samart Thongfhua**

Faculty of Political Science, Prince of Songkla University, Thailand

Article Info

Research Article

Article History:

Received 8 September 2023

Revised 20 November 2023

Accepted 27 November 2023

คำสำคัญ

อุมมะฮ์

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

อิสลาม

มุสลิม

* Corresponding author

E-mail address:

thongfhua@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องแนวคิดอุมมะฮ์กับการประยุกต์ใช้ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดอุมมะฮ์ที่ตระบรูไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน และศึกษาแนวคิดอุมมะฮ์กับการนำไปปรับใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ตลอดจนเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในโลกมุสลิมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่อาศัยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือวิจัยที่สำคัญคือการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการเจาะจงผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์อิสลาม รัฐศาสตร์ มุสลิมศึกษาและกระแสโลกปัจจุบัน โดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา สำหรับผลจากการวิจัยพบว่าในอัลกุรอานนั้นได้มีการระบุถึงแนวคิดอุมมะฮ์ไว้หลายตำแหน่ง โดยให้ความหมายที่หลากหลายตามบริบทและการตีความ ตลอดจนแนวคิดอุมมะฮ์สามารถประยุกต์ใช้กับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้จริง เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ผสานให้ผู้คนมารวมตัวกันโดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องดินแดน ชาติพันธุ์ ภาษา เป็นต้น นอกจากนี้การจะนำแนวคิดอุมมะฮ์มาปรับใช้ได้อย่างสมบูรณ์ได้นั้นจะต้องอาศัยความร่วมมือจากนานาประเทศมุสลิมในการตระหนักถึงหลักการที่แท้จริงของอุมมะฮ์และนำมาประยุกต์ใช้ให้ครอบคลุมทั้งในด้านการเมือง สังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ

Keywords:

Ummah,
international relations,
Islam,
Muslim

Abstract

This research article entitled "The Ummah Concept and its Application in International Relations" aims to study the concept of Ummah in the Quran, its applications in international relations, and practical approaches to international relations in the Muslim world. This research is qualitative research that relies on document collection and literature review. Additionally, it relies on in-depth interviews with a purposive sampling of interviewees, i.e. specialists in Islamic history, political science, Muslim studies, and current issues and using descriptive analytics. The results of this research found that the concept of Ummah is mentioned in the Quran in many places. It gives a variety of meanings according to context and interpretation. The Ummah concept can be applied to international relations because it is a concept that gathers people in one place without limitations in terms of territory, ethnicity, language, etc. In addition, fully applying the Ummah concept will require cooperation from many Muslim countries to realize the true principles of the Ummah and their application to comprehensive politics, society, and economics.

1. บทนำ

อิสลามเป็นศาสนาที่นำผู้ศรัทธาในพระเจ้าอัลลอฮ์ให้มีชีวิตอยู่ในหนทางอันสันติวิธีทั้งโลกนี้และโลกหน้า (ชีวิตหลังความตาย) โดยเรียกผู้ที่ศรัทธาในอิสลามว่ามุสลิม กล่าวได้ว่าอิสลามเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจอันแรงกล้าของชาวมุสลิมในการดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผลในรอบด้าน ตั้งแต่ระดับปัจเจกไปจนถึงระดับสังคมขนาดใหญ่ ซึ่งชาวมุสลิมต้องยอมรับและจำนนต่ออัลลอฮ์เพียงพระองค์เดียว โดยไม่ตั้งภาคีใด ๆ ต่อพระองค์และเชื่อในชีวิตหลังความตายสำหรับมุสลิมแล้วการดำเนินกิจการใด ๆ ก็ตามต้องอยู่ในทิศทางเดียวกันกับความศรัทธาในอัลลอฮ์ เช่นเดียวกันกับสิ่งที่พระเจ้าบัญญัติไว้ในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน เป็นคัมภีร์ที่พระเจ้าประทานลงมาผ่านท่านศาสดามุฮัมมัดให้เผยแผ่แก่มนุษยชาติเพื่อเป็นธรรมนูญในการดำเนินชีวิตไปสู่ความสันติ จนถึงวันแห่งการพิพากษา (อิสมาอีลลุดดี จะปะเกีย, 2549, น. 24-29)

เมื่ออิสลามเป็นระบอบการดำเนินชีวิตก็ไม่อาจจะปฏิเสธการปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในสังคมได้ (ซูฟอัม อุซมาน, 2558) ซึ่งในอัลกุรอานได้กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวไว้ว่า “โอ้มนุษยชาติทั้งหลาย แท้จริงเราได้สร้างพวกเจ้าจากเพศชายและเพศหญิง และเราได้ให้พวกเจ้าแยกเป็นเผ่าและตระกูลเพื่อจะได้รู้จักกัน แท้จริงผู้ที่มีเกียรติยิ่งในหมู่พวกเจ้า ณ ที่อัลลอฮ์นั้นคือผู้ที่มีความยำเกรงยิ่งในหมู่พวกเจ้า แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงรอบรู้อย่างละเอียดถี่ถ้วน” (อัลกุรอาน 49:13) (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 2545, น. 1352) ในโอกาสข้างต้นนั้นเป็นหลักฐานที่ว่าพระเจ้าได้สร้างมนุษย์ขึ้นมาในความหลากหลาย เพื่อให้ได้ทำความรู้จักกันและสร้างปฏิสัมพันธ์กันในด้านต่าง ๆ ของการดำเนินชีวิต เมื่อมนุษย์ได้ปฏิสัมพันธ์เป็นสังคมกันแล้ว จึงมีความจำเป็นต้องบริหารจัดการสังคมให้เป็นระเบียบเรียบร้อยอย่างเป็นระบบจึงเกิดเป็นการเมืองการปกครองขึ้นมา

สำหรับอิสลามนั้นประเด็นการเมืองการปกครองมีความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับตัวของการดำเนินชีวิตในโลกปัจจุบันของชาวมุสลิม เช่นเดียวกันกับเรื่องการเมืองการปกครอง ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าการเมืองในปัจจุบันนั้นอยู่ในรูปแบบตะวันตกหรือรัฐชาติสมัยใหม่ ในประเด็นดังกล่าวนี้จึงมีนัยสำคัญสำหรับประชาชาติมุสลิม ทั้งที่อาศัยอยู่ในประเทศที่มีชาวมุสลิมเป็นประชากรส่วนใหญ่และชาวมุสลิมที่เป็นชนกลุ่มน้อยก็ตาม เนื่องจาก การมีเสรีภาพและสิทธิทางการเมืองได้นั้นก็ขึ้นอยู่กับรูปแบบทางการเมืองการปกครองของแต่ละรัฐเช่นกันที่จะเปิดโอกาสให้แก่ประชาชนของตนมากน้อยเพียงใด ซึ่งอิสลามการเมืองส่วนใหญ่แล้วมีโอกาสจะเติบโตในรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อาทิเช่น ตุรกี อินโดนีเซีย สิงคโปร์ มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ เป็นต้น (อิมรอน ซาเหาะ และ ยาสมีน ซัตตาร์, 2558, น. 81-83) ทั้งนี้ในปัจจุบันประชากรมุสลิมทั่วโลกได้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งการเพิ่มขึ้นของประชากรมุสลิมนั้นมีผลโดยตรงต่อพัฒนาการทางการเมืองและมีความแตกต่างหลากหลายกันไปตามปัจจัยในด้านต่าง ๆ ของแต่ละรัฐ (Hussain, 2013)

การเติบโตของประชากรมุสลิมทั่วโลกนั้น ส่วนหนึ่งมาจากยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดจนการพัฒนาของเทคโนโลยีอยู่ตลอดเวลาที่ทำให้ทุกอย่างมีความสะดวกและรวดเร็วขึ้น ทั้งการเดินทางของผู้คน สิ่งของ หรือข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ผ่านเครื่องมือสารสนเทศโดยเรียกสิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้ว่ายุคแห่งโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีนักวิชาการบางท่านให้ความเห็นต่อประเด็นดังกล่าวว่ามีลักษณะคล้ายกับคำว่า “สากล” ที่เชื่อมโยงผู้คนในทุกภูมิภาคของโลกเข้าไว้ด้วยกัน มีความสัมพันธ์กันได้ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ เช่น ประเด็นทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนในเรื่องศาสนา (Hasan, 2011)

สำหรับศาสนาอิสลามแล้วการดำเนินงานในทุกกิจการต้องมีความสอดคล้องกับหลักคำสอนของพระเจ้าที่ได้บัญญัติไว้ เช่นเดียวกันกับประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในอิสลามซึ่งมีคัมภีร์อัลกุรอานและวจนะของท่านศาสดามุฮัมมัดเป็นพื้นฐานสำคัญ เป็นแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในโลกมุสลิมและกับประเทศอื่น ๆ ที่ไม่ใช่มุสลิม ดังที่ Khan and Nadvi (2022, p. 4) ได้อธิบายเอาไว้ว่าบรรดามิตรสหายและเหล่าสาวกของท่านศาสดาได้กำหนดองค์ประกอบที่เป็นรูปธรรมในความร่วมมือระหว่างประเทศมุสลิมมีทั้งหมด 7 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1. อีมาน (ศรัทธา) 2. ชะรีอะฮ์ (กฎหมายอิสลาม) 3. เคาะลีฟะฮ์ (อุปราชหรือผู้นำ/ตัวแทน) 4. อุมมะฮ์ (ประชาชาติ) 5. อุคูวะฮ์ (ภราดรภาพ) 6. วะฮ์ดะฮ์ (ความสามัคคี) 7. อัคลาฟ (คุณธรรมหรือจริยธรรม) โดยที่แนวคิดอุมมะฮ์เป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญดังกล่าวของความร่วมมือระหว่างประเทศมุสลิม

สำหรับทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในอิสลามนั้น ยึดหลักการจากคัมภีร์อัลกุรอานและวจนะของท่านศาสดามุฮัมมัด (อัลฮะดีษ) ซึ่งสองสิ่งดังกล่าวนี้มันเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้เกิดแนวทางปฏิบัติอื่น ๆ ตามมา ทั้งกฎหมายชะรีอะฮ์ แนวคิดและวิถีปฏิบัติของท่านศาสดามุฮัมมัดในทางความสัมพันธ์ระหว่างดินแดนทั้งในยามสงครามและสงบสุข ตลอดจนการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศอิสลาม ซึ่งการวิเคราะห์กฎหมายชะรีอะฮ์ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอิสลามนั้น บรรดานักวิชาการในอดีตมีวิธีการที่หลากหลาย โดยมีวิวัฒนาการมาจากรูปแบบดั้งเดิม รูปแบบสมัยใหม่ รวมทั้งการปฏิวัติ ซึ่งทั้งสามรูปแบบดังกล่าวนี้ ล้วนมาจากแบบอย่างที่มาจกประวัติศาสตร์อิสลาม ทั้งที่เป็นการสร้างความสัมพันธ์กับดินแดนมุสลิมและดินแดนที่มีไม่มุสลิม การสร้างความสัมพันธ์ดังกล่าวนั้นก็เป็นที่ประจักษ์ว่ามาจากรากฐานที่เป็นอัลกุรอานและอัลฮะดีษ (Naruzzaman, 2018)

เมื่อสถานการณ์และบริบทโลกปัจจุบันเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้ประเทศมุสลิมเกิดความท้าทายในหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการเมืองระหว่างประเทศ ทั้งการเกิดขึ้นของกลุ่มติดอาวุธต่าง ๆ ที่อ้างตนว่าเป็นรัฐอิสลามและการรวมตัวกันของนานาประเทศในโลกมุสลิมในระดับองค์การระหว่างประเทศ แต่เนื่องด้วยการเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ของ

บริบททางการเมืองในโลกปัจจุบัน จึงไม่อาจจะทิ้งผลประโยชน์แห่งชาติของตนได้ ด้วยเหตุนี้เอง ทำให้ส่วนทางกันกับสิ่งที่เป็นแนวทางของอิสลามที่ได้บัญญัติไว้ จึงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่บ่อยครั้งถึงความถูกต้องในการนำไปใช้ต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงแต่ส่วนหนึ่งที่เป็นข้อท้าทายสำหรับโลกมุสลิมในปัจจุบันเท่านั้น ดังนั้นจากปัญหาและความสำคัญนำมาซึ่งคำถามวิจัยของงานวิจัยชิ้นนี้ ที่ต้องการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดอุมมะฮ์กับการนำมาใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างไรบ้าง และเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในโลกมุสลิมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดอุมมะฮ์ที่มีอยู่ในคัมภีร์อัลกุรอาน
- 2.2 เพื่อศึกษาแนวคิดอุมมะฮ์กับการนำไปปรับใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
- 2.3 เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในโลกมุสลิมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) อาศัยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (documentary research) ที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลที่เป็นแนวคิดและทฤษฎีจากเอกสารต่าง ๆ ทั้งที่เป็นข้อมูลภาษาไทยและภาษาต่างประเทศที่เป็นข้อมูลในระดับปฐมภูมิและทุติยภูมิ ผู้วิจัยยังได้ทำการเก็บข้อมูลจากหนังสือ บทความ โดยที่การสืบค้นจากห้องสมุด สถาบันศึกษาและหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องในประเทศไทย ตลอดจนผู้วิจัยได้สืบค้นจากข้อมูลที่เผยแพร่ผ่านโลกออนไลน์ทางอินเทอร์เน็ต เช่น บทความ งานวิจัย หนังสือที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้ เพื่อให้เกิดความครอบคลุมให้มากที่สุด นอกจากนี้แล้วผู้วิจัยยังได้มีเครื่องมือที่สำคัญอีกประการหนึ่งนั่นคือการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) โดยที่คัดเลือกผู้ให้สัมภาษณ์แบบเจาะจงกลุ่มตัวอย่างที่มีความเชี่ยวชาญในประเด็นด้านประวัติศาสตร์อิสลาม รัฐศาสตร์ มุสลิมศึกษาและกระแสโลกยุคปัจจุบันรวมทั้งสิ้นจำนวนสี่ท่าน

ในส่วนวิธีการดำเนินการวิจัยนั้น ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการทบทวนวรรณกรรมและเก็บข้อมูลจากเอกสารที่มาจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งงานวิจัย หนังสือ วารสาร บทความ และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้วิจัยได้รวบรวมโองการจากคัมภีร์อัลกุรอานในบทต่าง ๆ กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในโลกมุสลิม (ในประวัติศาสตร์อิสลาม) หลังจากที่ได้ข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมแล้วผู้วิจัยยังได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกแก่ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์และได้ข้อมูลการวิจัยเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ถอดเทปและแยกข้อมูลเป็นประเด็นต่าง ๆ ซึ่งหลังจากที่ผู้วิจัยได้ข้อมูลสำคัญทั้งสองประเภทแล้ว ได้นำข้อมูลดังกล่าวมาเชื่อมโยงและดำเนินการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (descriptive analysis) โดยที่ผู้วิจัยใช้การบูรณาการทางศาสตร์อิสลามและรัฐศาสตร์ เพื่อให้ข้อมูลที่จะได้มามีความครอบคลุม นอกจากนี้ในระหว่างการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องและตรงประเด็นตามที่วัตถุประสงค์ของงานวิจัยกำหนดไว้ ตลอดจนได้เพิ่มเติมข้อมูลให้เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เมื่อได้ข้อมูลจากการวิเคราะห์ทั้งหมดเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงได้สรุปผลของการศึกษาและข้อเสนอแนะของงานวิจัยเป็นลำดับสุดท้ายนั่นเอง

4. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

4.1 ความหมายทั่วไปของอุมมะฮ์

Shariati (1979, p. 120) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับอุมมะฮ์ในงานเขียนที่มีชื่อว่า *On the sociology of Islam: Lectures* ได้อธิบายเอาไว้ว่าคำว่าอุมมะฮ์เป็นคำที่เติมเปี่ยมไปด้วยพลังแห่งความกระตือรือร้นและมีเจตจำนงมุ่งหวังสู่เป้าหมายร่วมกันของสังคมมนุษย์ที่มีลักษณะของความศรัทธาเดียวกันและมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งถ้าหากกล่าวถึงแนวคิดเรื่องอุมมะฮ์นั้นเป็นการเรียกสังคมในอุดมคติของศาสนาอิสลามที่เข้ามาเปลี่ยนความสำคัญของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ จากเดิมที่ให้ความสำคัญในเรื่องเผ่าพันธุ์ ตระกูล สังคม เป็นต้น นอกจากนี้ยังกล่าวประโยคที่ว่า “ผู้ใดไม่มีชีวิตทางโลก ผู้นั้นก็ไม่มีชีวิตทางจิตวิญญาณ ระบบทางสังคมวางอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค ความยุติธรรม และเป็นกรรมสิทธิ์ของประชาชน...สังคมของมนุษย์แห่งความเท่าเทียมและภราดรภาพ (สังคมที่ไร้ชนชั้น)”

อิสมาอีล กอเซ็ม (2558) อธิบายการเป็นประชาชาติเดียวกัน (อุมมะฮ์) นั้นไม่ได้หมายถึงการรวมตัวของคนจำนวนมากที่หลากหลายความเชื่อมาอยู่ด้วยกัน แต่เป็นการหลอมรวมผู้คนที่มีความหลากหลายความเชื่อให้มายอมรับและมีหลักความเชื่ออันเดียวกัน และพยายามทำความเข้าใจแก่บรรดามุสลิมในสิ่งที่พวกเขาเข้าใจผิดพลาดโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นพี่น้องประชาชาติอิสลามจะเข้มแข็งและได้รับการช่วยเหลือนั้น จะต้องมีความเชื่อต่ออัลลอฮ์ที่ถูกต้อง การสร้างหลักความเชื่อที่ถูกต้องให้แก่ประชาชาติอิสลาม คือหนทางที่จะนำประชาชาติอิสลามสู่ความเป็นประชาชาติเดียวกันด้วยความช่วยเหลือของอัลลอฮ์ นอกจากนี้ As-Sayid (1984, pp. 43-45) ได้ให้ความหมายของคำว่าอุมมะฮ์ในพจนานุกรมภาษาอาหรับคลาสสิกไว้ว่า ยังหมายถึง กลุ่มคน สาวกของศาสดา หรือศาสนาที่เป็นแบบอย่างให้แก่มนุษย์ เป็นต้น โดยความหมายของอุมมะฮ์เหล่านี้ยังถูกกล่าวไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานเช่นกัน

4.2 อุมมะฮ์ในอัลกุรอาน

Abduh and Rida (n.d. as cited in Jomaa, 2021, pp. 43-44) ให้ความเห็นว่ คัมภีร์อัลกุรอานนั้นถือว่าชะรีอะฮ์เป็นพันธสัญญาระหว่างพระเจ้ากับผู้ศรัทธาของพระองค์ เพราะการปฏิบัติตามชะรีอะฮ์หมายถึงการปฏิบัติตามคำมั่นสัญญาของเขา ฉะนั้นการไม่เชื่อฟัง จึงเท่ากับการทรยศต่อคำสาบานทำให้เป็นรูปแบบการทรยศต่อตนเอง ดังนั้น Abduh จึงให้ความเกี่ยวข้องกัพันธสัญญากับอุมมะฮ์ โดยการรักษาพันธสัญญาของตนในการปฏิบัติตามบัญญัติของพระเจ้าจะนำไปสู่ความสำเร็จของอุมมะฮ์ ตัวอย่างเช่น การละเว้นจากการเช่นฆ่า ทำลายจิตวิญญาณ ทำให้บุคคลรู้สึกว่จิตวิญญาณของเขาเหมือนกันกับอีกคนหนึ่ง จึงเสริมสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่สมาชิกของอุมมะฮ์

Asad (1998, p. 177) ได้กล่าวถึงคำว่ “อุมมะฮ์” ในบริบทที่กล่าวไว้ในอัลกุรอาน ดังนี้ว่ คือกลุ่มของสิ่งมีชีวิต “ที่มีลักษณะบางอย่างเหมือนกัน” (อัลกุรอาน 6:38) ด้วยเหตุนี้เอง สิ่งมีชีวิตในแต่ละชนิดต่างก็มีต้นกำเนิดมาจากแหล่งเดียวกัน (Umm) มนุษยชาติทั้งหลายล้วนมาจากอะบีอาดัมและฮาวา (อัลกุรอาน 10:19) อย่างไรก็ตาม มนุษยชาติกลับเป็นสิ่งมีชีวิตประเภทเดียวที่มีความหลากหลายทางอุมมะฮ์ เนื่องจากมนุษย์นั้นมีความคิดและอุดมการณ์ที่หลากหลายและแตกต่างกัน โดยสิ่งดังกล่าวนั้นเป็นรากฐานที่มีบทบาทสำคัญต่อแหล่งที่มาของอุมมะฮ์แต่ละกลุ่มซึ่งต่างจากสิ่งมีชีวิตประเภทอื่น ๆ กล่าวได้ว่ามนุษย์มาจากชุมชนเดียวกันแต่สมาชิกในชุมชนดังกล่าวนั้นถูกแบ่งแยกจากอีกกลุ่มหนึ่งหรือหลาย ๆ กลุ่ม จึงกลายเป็นกลุ่มที่ยอมรับในการชี้นำจากพระเจ้าและกลุ่มที่ปฏิเสธในหนทางของพระเจ้า

Hourani (1992) ให้ความเห็นสำหรับคำว่ “อุมมะฮ์” นั้นเกี่ยวข้องกัคำว่ “อุมม์” (แม่, ที่มา) เป็นการอ้างอิงไปถึงกลุ่มชนที่แวดล้อมอยู่กัศาสนา ก่อนรุ่งอรุณแห่งอิสลาม แต่คำดังกล่าวถูกใช้อย่างกว้างขวางในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน โดยความหมายพื้นฐานของอุมมะฮ์หมายถึง “กลุ่มของสิ่งมีชีวิต มีลักษณะบางประการหรือบางสถานการณ์ร่วมกัน” (อัลกุรอาน 10:19) ในอัลกุรอานจะพบคำว่ อุมมะฮ์ถูกใช้ในบริบทต่อไปนี้ “ชุมชนมนุษย์เป็นอุมมะฮ์หนึ่งเดียว (อุมมะตันวาฮิดะฮ์) ในตอนต้นเพราะว่มนุษยชาติกำเนิดมาจากแหล่งเดียวกัน” (อัลกุรอาน 21:92) ศาสดาทุกท่านปฏิบัติตามทางนำของพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้า ดังนั้นพวกเขามาจากอุมมะฮ์หนึ่งเดียว อัลกุรอานยังใช้คำว่อุมมะฮ์เพื่อจะหมายถึงความเชื่อหรือตัวอย่างของกลุ่มอุดมการณ์ ดังนั้นอัลกุรอานจึงประกาศให้อุมมะฮ์เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความแตกต่างจากมวลชนอันเนื่องมาจากอุดมการณ์หรือความมั่นใจ ด้วยเหตุนี้ในการวางกรอบของรูปแบบทางความคิดจึงต้องมีการวิเคราะห์ความคิดดั้งเดิมของอุมมะฮ์และขอบเขตของอุมมะฮ์จากนั้นก็วิเคราะห์ความคิดขององค์การระหว่างประเทศ และทำการรวมความคิดทั้งสองเข้าด้วยกันในภาพที่กว้างขึ้น โดยหลังยุคศาดามุฮัมมัดได้มีสถาบันเคาะลีฟะฮ์แผ่ขยายอิสลามไปสู่

การขยายตัวของอุมมะฮ์จากชาวอาหรับไปยังชาวมุสลิมทั้งมวลและสิ่งนี้ได้ก่อให้เกิดความรู้สึกของความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งซึ่งกลายเป็นลักษณะของอิสลามต่อไป

Ahsan (1992, p.12) จากในคัมภีร์อัลกุรอานได้กล่าวอีกว่าชุมชนในประวัติศาสตร์นั้น มีเกิดและมีจาก (อัลกุรอาน 13:30) ซึ่งแต่ละชุมชนได้รับการชี้้นำจากพระเจ้าโดยผ่านศาสดาแต่ละท่าน (อัลกุรอาน 16:36) โดยผู้ใดก็ตามที่ยอมรับและเป็นผู้ปฏิบัติตามในหนทางของการชี้แนะจากศาสดาแล้วก็เป็นอุมมะฮ์เดียวกัน (อัลกุรอาน 10:47) และคำว่าอุมมะฮ์ในอัลกุรอานยังอธิบายได้ถึงชุมชนข้ามประวัติศาสตร์ของศาสดาทั้งหมด (อัลกุรอาน 21:92) สำหรับมนุษย์แล้วพระเจ้าได้มอบแนวทางการชี้แนะให้พวกเขาโดยมอบสติปัญญาเพื่อให้พวกเขาได้เลือกในหนทางที่ถูกต้องและไม่ขาดทุนในโลกนี้และโลกหน้า ตลอดจนส่งบททดสอบต่าง ๆ ให้แก่พวกเขาแต่ละคนต่อคำมั่นสัญญาของพระเจ้า (อัลกุรอาน 16:93) นอกจากความหมายข้างต้นแล้วอุมมะฮ์ในอัลกุรอานยังใช้อธิบายถึง “ความเชื่อของกลุ่มคน” (อัลกุรอาน 43:22-23) เช่นเดียวกันกับการอธิบายถึงกลุ่มอุดมการณ์ของผู้คน ดังที่ในโองการอัลกุรอานได้อธิบายถึงนะบีอิบรอฮีมอันเป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชน (อุมมะฮ์) ที่ได้รับการชี้้นำจากพระเจ้า (อัลกุรอาน 16:120) ในส่วนของนักวิชาการบางส่วนยังให้ความเห็นว่าอุมมะฮ์สามารถอธิบายได้ถึง “ช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง” (อัลกุรอาน 11:8) อุมมะฮ์ในบริบทนี้อ้างถึงระยะเวลาหนึ่งของชุมชนเนื่องจากการดำเนินชีวิตของทุก ๆ ชุมชนบนโลกนี้นั้นมีระยะเวลาของมันที่ชัดเจน (อัลกุรอาน 7:34) (Al-Tabari, n.d.; Al-Razi, n.d. as cited in Ahsan, 1992) และอัลกุรอานยังอ้างถึงกลุ่มผู้คนที่มีความมุ่งมั่นภายในชุมชนขนาดใหญ่ (อัลกุรอาน 7:159) หรือกลุ่มที่มีความคล้ายกันภายในชุมชนที่ตั้งขึ้นบนอุดมการณ์ของพระเจ้าที่มอบให้ (อัลกุรอาน 7:181) ในอีกนัยหนึ่ง ในอัลกุรอานนั้นยังกล่าวถึง อุมมะฮ์ในบริบทที่เป็นเอกภาพของกลุ่มที่มีสถานการณ์หรืออาชีพร่วมกัน (อัลกุรอาน 28:23) และยังแบ่งแยกระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ตามคำสั่งใช้จากพระเจ้า โดยพิจารณาตามความร่วมมือภายในกลุ่มนั้น ๆ (อัลกุรอาน 7:160)

4.3 อุมมะฮ์สมัยท่านศาสดามุฮัมมัด เคาะลีฟะฮ์ และอาณาจักรอิสลาม

Ahmed (2002, pp. 15-23) ได้อธิบายว่าเมื่อใดก็ตามที่จะศึกษาประวัติความเป็นมาของอุมมะฮ์มุสลิมควรที่จะทำความเข้าใจส่วนสำคัญสองประการด้วยกัน ประการแรกคือชาวอาหรับหรือที่กล่าวไว้ในอัลกุรอานด้วยคำว่า “อุมมียีน” (*Ummiyeen*) สืบเชื้อสายมาจากนะบีอิสมาอีล ซึ่งชาวอาหรับเป็นส่วนสำคัญและเป็นผู้ริเริ่มความเป็นอุมมะฮ์มุสลิม ส่วนอีกกลุ่มหนึ่ง “อาเคาะรีน” (*Akhareen*) หรือกลุ่มชนเชื้อชาติต่าง ๆ ที่ไม่ใช่ชาวอาหรับ เช่น ชาวเคิร์ก ชาวเคิร์ด ชาวอัฟกัน ฯลฯ ประการที่สองคือภูมิศาสตร์ของโลกอิสลามเปรียบเสมือนดังนกอินทรีที่กำลังโฉบบิน โดยที่ประเทศต่าง ๆ แถบคาบสมุทรอาหรับเป็นลำตัวที่มีความสำคัญ และเอเชียไมเนอร์เป็นส่วนหัวที่ติดกับลำตัว ส่วนประเทศตุรกี อิหร่าน และประเทศในภูมิภาคเอเชียกลางและเอเชียใต้ไปจนถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นดังปีกด้านขวา ส่วนปีกด้านซ้ายเริ่มจาก

ภูมิภาคแอฟริกาเหนือจนถึงประเทศในภูมิภาคยุโรปในบางประเทศ เช่น ฝรั่งเศส สเปน เป็นต้น โดยได้แบ่งช่วงเวลาที่เป็นจุดสูงสุดและจุดต่ำสุดของประวัติศาสตร์อุมมะฮ์มุสลิมไว้ดังนี้

ช่วงเวลาที่เป็นจุดสูงสุดครั้งแรกของอุมมะฮ์มุสลิมนั้นเริ่มต้นขึ้นนับตั้งแต่สมัยท่านศาสดามุฮัมมัดได้ถือกำเนิดขึ้นและได้ดำเนินกิจการต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมายจากพระเจ้าได้อย่างสมบูรณ์เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 7 เมื่อศาสดาได้กลับสู่ความเมตตาของอัลลอฮ์ก็เป็นสมัยอะบูบักร์ อุมร์ และอุษมาน หรือเคาะลีฟะฮ์อัครเราะซิดีน สามท่านแรกและเกิดช่องโหว่สมัยเคาะลีฟะฮ์อะลี จนกระทั่งได้เกิดยุคสมัยแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์ที่ขยายพื้นที่ของอิสลามได้อย่างกว้างขวางทั้งพื้นที่แอฟริกาเหนือไปจนถึงยุโรปตะวันตก เช่นเดียวกันสมัยราชวงศ์อับบาซียะฮ์และสิ้นสุดราชวงศ์ดังกล่าวจนถึงระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 12-13 ที่เป็นจุดอ่อนแอและสิ้นสุดของราชวงศ์ดังกล่าว โดยแต่ละสมัยที่ได้กล่าวข้างต้นนั้นต่างก็สืบเชื้อสายมาจากชาวอาหรับและเป็นครั้งแรกที่อุมมะฮ์มุสลิมเกิดการทรุดโทรม ตลอดจนเกิดการเปลี่ยนผ่านครั้งสำคัญของอุมมะฮ์มุสลิมที่เปลี่ยนจาก “อุมมียีน” เป็น “อาเคาะรีน” ในเวลาต่อมา

ส่วนการฟื้นคืนมาในครั้งที่สองของอุมมะฮ์มุสลิมนั้นที่เป็นเชื้อชาติอื่นที่ไม่ใช่ชาวอาหรับ หรือ “อาเคาะรีน” โดยนับตั้งแต่สงครามครูเสดเมื่อตอนที่กองทัพมุสลิมสามารถเอาชนะกองทัพครูเสด ซึ่งฝ่ายมุสลิมที่เป็นชาวเคิร์ด หรือเมื่อประมาณ ค.ศ.1187 ที่นำทัพโดย Salahuddin Ayyubi จากนั้นก็มีกลุ่มลูกหลานชาวทหารหรือชาวเผ่าเคิร์กที่เคจรุกรานราชวงศ์มุสลิมก็ได้เข้ารับอิสลาม โดยชาวเคิร์กเหล่านั้นส่วนหนึ่งได้สถาปนามุสลิมในอินเดียและอีกกลุ่มหนึ่งได้สถาปนาขึ้นเป็นราชวงศ์อูษมานียะฮ์หรืออาณาจักรออตโตมัน ซึ่งการกลับมาในครั้งนี้ได้เกิดการฟื้นฟูและประกาศความยิ่งใหญ่ของอาณาจักรอิสลามได้อีกครั้ง จนกระทั่งถึงยุคล่าอาณานิคมของชาติตะวันตกส่งผลให้ดินแดนของอาณาจักรดังกล่าวค่อย ๆ หายไปที่ละส่วน จนกระทั่งเมื่อถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่นับได้ว่าอาณาจักรดังกล่าวได้ถูกแยกเป็นรัฐต่าง ๆ และเกิดการแบ่งแยกเรื่องเชื้อชาติ ภาษา และภูมิภาค เห็นได้จากการที่กลุ่มชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ถูกแบ่งออกเป็นนานาประเทศถึงแม้ว่าจะใช้ภาษาเดียวกันก็ตามหรือแม้แต่การเกิดขึ้นของประเทศอิสราเอลในปัจจุบัน โดยสิ่งเหล่านี้ต่างก็แสดงให้เห็นถึงความอ่อนแอและทรุดโทรมของอุมมะฮ์มุสลิมภายหลังจากการเป็นรัฐชาติแล้ว

4.4 อุมมะฮ์กับความเป็นรัฐชาติสมัยใหม่

อุมมะฮ์เปรียบเสมือนกับรัฐชาติหรือประเทศซึ่งเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ ภาษา และวัฒนธรรมร่วมกัน อย่างไรก็ตาม รัฐเป็นสังคมอาณาเขตที่มีอำนาจอธิปไตย ถูกจัดตั้งขึ้นในรูปแบบของกฎหมายเชิงบวกและพลเมืองที่อยู่ภายใต้กฎหมายภายในอาณาเขต (Habermas, 1998, p. 399) รัฐคือ “การเมืองแห่งเรือนร่าง” และชาติก็คือประชาชน เดิมทีประชาชนไม่มีอำนาจทางการเมือง เพราะได้ออนให้พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นองค์เดียวและอยู่เหนือกฎหมาย หลังการปฏิวัติอำนาจอธิปไตยถูกพรากจากกษัตริย์หรือราชวงศ์และมอบให้แก่ประชาชนใน

ฐานะ “ประชาธิปไตย” เมื่อชาติบรรลุนิติภาวะเป็นมลรัฐก็กลายเป็นอธิปไตยอิสระ รัฐที่แตกต่างจาก รัฐอธิปไตยอื่น ๆ นั่นคือ “รัฐชาติ” (Thiry, 1981, pp. 18-19)

คำอธิบายของ Moses (2006, pp. 500-504) ให้เหตุผลว่า กลุ่มอุมมะฮ์ของอิสลาม ยังคงรักษาองค์ประกอบทางศาสนาของตนไว้ตามกาลเวลา แต่ก็สูญเสียองค์ประกอบทางการเมืองไป อุมมะฮ์ของชาวมุสลิมยังคงรักษาองค์ประกอบทางศาสนาของตนไว้ผ่านพิธีกรรม อิสลามและขยายวงกว้างออกไปในรูปแบบของชุมชนอิสลามข้ามชาติแต่ขาดอัตลักษณ์ทางการเมืองร่วมกัน และต่อจากนี้ไปรัฐมุสลิมร่วมสมัยอยู่ในสภาวะขัดแย้งอย่างต่อเนื่อง เพราะเขา คิดว่าจะมีความคล้ายกับระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่ วิธีที่จะรักษาไว้ซึ่งอุมมะฮ์ที่ให้ดำรงอยู่นั้นก็เพื่อให้มีอำนาจทางการเมืองที่เข้มแข็ง ยุติธรรมและถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งเขายังอิง นักประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงอย่าง Ibn Khaldun ได้ตั้งข้อสังเกตว่าอุมมะฮ์ทางการเมืองเสื่อมโทรมลงเมื่อผู้นำอิสลามสูญเสียอัตลักษณ์และถูกแทนที่ด้วยพระราชอำนาจอันบริสุทธิเมื่อครั้งสมัย อุมัยยะฮ์ล่มสลาย

Khan and Nadvi (2022, p. 17) ได้สรุปไว้ว่าความเข้มแข็งทางการเมืองมีความสำคัญ ต่อชาวมุสลิมในการอยู่รอดในโลกร่วมสมัย เป็นพื้นฐานที่จำเป็นในการหลีกเลี่ยงการรุกรานที่ อาจเกิดขึ้น ความร่วมมือทางการเมืองระหว่างประเทศมุสลิมสามารถแก้ปัญหานี้ได้และสามารถ ขจัดความยากจนของโลกมุสลิมซึ่งเป็นเป้าหมายทางการเมืองพื้นฐานของศาสนาอิสลามได้ แม้จะมีความแตกต่างทางภาษา วัฒนธรรมและการเมืองในระดับต่าง ๆ ความคล้ายคลึงกันใน หลักพื้นฐานทางศาสนาสามารถกลายเป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดความร่วมมือทางการเมืองที่ยั่งยืน และวิสัยทัศน์ในการสร้างความร่วมมือทางการเมืองระหว่างประเทศมุสลิมบนพื้นฐาน ทางศาสนายังคงไม่ประสบผลสำเร็จ แม้แต่ทิศทางและชะตากรรมของประเทศมุสลิมส่วนใหญ่เอง ก็ยังไม่ถูกกำหนดอย่างแน่ชัด และการพูดสนับสนุนอย่างไม่จริงจังในศาสนาอิสลามนั้นไม่สามารถ บรรลุความทะเยอทะยานของชาวมุสลิม พวกเขารู้สึกผิดหวังในความมุ่งมั่นสำหรับการเปลี่ยนแปลงนี้ ซึ่งถึงเวลาสำหรับผู้นำมุสลิมแล้วที่จะอ่านและทำความเข้าใจเกี่ยวกับความจำเป็นของการทำงาน เพื่อการฟื้นฟูอุมมะฮ์อิสลาม

ความเห็นของ Moten (1996) ที่ได้สรุปไว้ว่าหลักการเตาฮีดเป็นพื้นฐานสำคัญของ อุมมะฮ์มุสลิมโดยจำเป็นต้องคำนึงถึงสูตรที่ว่า “ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และท่าน ศาสดามุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของพระองค์” ซึ่งภายหลังจากการล่มสลายการปกครองในรูปแบบ อิสลาม ตลอดจนการแพร่ขยายของแนวคิดตะวันตกทั้งทางด้านวัฒนธรรมและเทคโนโลยีแล้ว ส่งผลให้แนวคิดอุมมะฮ์นั้นเกิดความสั่นคลอนในที่สุด แม้กระนั้นอุมมะฮ์มุสลิมก็สามารถ ก้าวผ่านกับความท้าทายเหล่านั้นไปได้ภายใต้การหวนคืนมาสู่ความเป็นเอกภาพที่หลอมรวม ทางด้านจิตวิญญาณร่วมกันของชาวมุสลิมในทุกพื้นที่ ดังที่ได้มีการพยายามรวมตัวกัน ของชาวมุสลิมหรือรัฐมุสลิมในการก่อตั้งองค์กรต่าง ๆ เช่น องค์กรความร่วมมืออิสลาม

(Organisation of Islamic Cooperation-OIC) ธนาคารเพื่อการพัฒนาอิสลาม และมหาวิทยาลัยอิสลามนานาชาติ เป็นต้น

สำหรับความเห็นของ Hassan (2018) ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับอุมมะฮ์ว่าเป็นแนวคิดที่มีแหล่งที่มาจากแหล่งอ้างอิงที่สำคัญของอิสลาม นั่นคืออัลกุรอานและรูปแบบการเมืองอิสลามในอดีต ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลอย่างมากต่ออิสลามการเมือง หรือแม้แต่นักคิดต่าง ๆ ของรัฐมุสลิมในปัจจุบัน เมื่อพิจารณาแนวคิดดังกล่าวตามอุดมคติแล้วจะดำเนินงานอยู่ภายใต้กฎหมายที่มีอุมมะฮ์มีกรรมสิทธิ์อย่างชอบธรรม ตลอดจนลักษณะความชอบธรรมตามกฎหมายของอุมมะฮ์เหล่านี้คือ การปกป้องและเผยแผ่ศาสนาไว้ อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าแนวคิดดังกล่าวนั้นจะมีลักษณะคล้ายกับแนวคิดโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน แต่ในทางกลับกันถ้ามองลึกลงไปนั้น แสดงให้เห็นว่าแนวคิดดังกล่าวยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประสิทธิภาพทางการเมืองในหลายประเทศมุสลิมยังคงอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำและเกิดปัญหาความขัดแย้งอยู่บ่อยครั้ง ส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากการเข้ามาของชาติตะวันตกที่เปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ในประเทศมุสลิม จึงทำให้เกิดความไม่พอใจต่อประชาชนหรือกลุ่มต่าง ๆ จนทำให้เกิดกลุ่มหรือองค์กรที่มีอิทธิพลทางความคิดไว้หลายกลุ่ม เช่น กลุ่มญะมาอะฮ์อิสลามียะฮ์ (Jamaat-i-Islami) กลุ่มภราดรภาพมุสลิมหรืออิกวานอัลมุสลิมูน (the Muslim Brotherhood) และองค์กรมุฮัมมาดียะฮ์ (Muhammadiyah) เป็นต้น

สำหรับกลุ่มต่าง ๆ หรือองค์กรทางศาสนาแล้วแนวคิดเรื่องอุมมะฮ์เป็นแนวคิดพื้นฐานที่ต้องคำนึงถึงและเป็นแนวคิดที่หลอมรวมจิตวิญญาณของชาวมุสลิมทั่วโลกร่วมกัน นักวิชาการมุสลิมหลายท่านต่างก็เห็นว่าแนวคิดอุมมะฮ์นั้นเป็นศูนย์รวมที่เป็นจุดเชื่อมต่อทางด้านจิตวิญญาณของชุมชนมุสลิมที่มีความเชื่อร่วมกันนั่นคืออิสลาม โดยไม่มีเงื่อนไขทางพรมแดน นอกจากนี้ภายใต้สถานการณ์จริงนั้นแนวคิดอุมมะฮ์ไม่ว่าจะบรรลุผลอย่างสมบูรณ์ได้ เนื่องจากบริบทของความเป็นประเทศมุสลิมส่วนใหญ่ไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงแนวคิดความเป็นชาตินิยมได้ ด้วยเหตุนี้ Hassan ได้แบ่งความเป็นเอกภาพทางสังคมของชาวมุสลิมไว้สองด้านนั่นคือด้านความศรัทธาร่วมกันหรือความเป็นอุมมะฮ์มุสลิม และอีกด้านหนึ่ง ด้านความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติเดียวกัน

4.5 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ในพจนานุกรมศัพท์การเมืองของเดโซ สวานานนท์ (2545) ได้อธิบายศัพท์คำว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (International Relations) เอาไว้ว่าคือหลักการปฏิบัติที่ได้จากการศึกษาการปฏิสัมพันธ์กับนานาประเทศ หรือศึกษาถึงระบบการทำงานระหว่างประเทศ หลักการปฏิสัมพันธ์นั้นจะต้องให้ครอบคลุมไปในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐศาสตร์ การเมือง กฎหมาย ประวัติศาสตร์ และสังคมวิทยา อย่างไรก็ตามสำหรับความหมายของความสัมพันธระหว่างประเทศในทัศนะของชาร์ล ดับเบิลยู เคคส์ จูเนียร์ และเกรกอรี เอ เรย์มอนด์

(Charles W. Kegley Jr. & Gregory A. Raymond) หมายถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐซึ่งปราศจากการควบคุมพฤติกรรมของรัฐเหล่านั้นโดยองค์กรอื่น ๆ สำหรับความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทรรศนะของไมเคิล จี รอสกิน และนิโคลาส โอ เบอร์รี่ (Michael G. Roskin & Nicholas O. Berry) หมายถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐ สำหรับในความเห็นของเค เจ โฮลสติ (K. J. Holsti) หมายถึงปฏิสัมพันธ์หลากหลายรูปแบบระหว่างสมาชิกในสังคมต่าง ๆ โดยอาจเป็นสมาชิกที่รัฐสนับสนุน และรัฐไม่ได้สนับสนุนก็ได้ ในขณะที่คาร์ล ดับเบิลยู ดอยช์ (Karl W. Deutsch) ได้ให้คำจำกัดความว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศประกอบด้วยพฤติกรรมและการกระทำทั้งหลายของรัฐที่มีต่อกันโดยปราศจากการควบคุมอย่างเพียงพอ (จุฑาทิพ คล้ายทับทิม, 2551)

จากที่ได้ทำการทบทวนวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้องข้างต้นนั้นจึงกล่าวได้ว่า อุมมะฮ์นั้นหมายถึง การรวมตัวของกลุ่มก้อนของผู้คนในสังคมที่มีจิตสำนึกร่วมในความศรัทธา (อิสลาม) เดียวกันโดยไม่ได้มีข้อจำกัดในลักษณะทางกายภาพ ซึ่งในคัมภีร์อัลกุรอานได้มีคำว่า “อุมมะฮ์” ประมาณ 64 ตำแหน่ง ซึ่งความหมายของอุมมะฮ์ที่ถูกระบุไว้ในอัลกุรอานนั้นมีความหมายที่หลากหลายดังที่ว่า “กลุ่มของสิ่งมีชีวิตที่มีลักษณะบางประการหรือบางเหตุการณ์ร่วมกัน” (อัลกุรอาน 10:19) “ชุมชนมนุษยทั้งหมดนั้นเป็นประชาชาติเดียวกัน (อุมมะตฺนาวอิเตฮ์)” (อัลกุรอาน 21:92) “ความเชื่อ” (อัลกุรอาน 10:47) “ตัวอย่างกลุ่มอุดมการณ์” (อัลกุรอาน 43:22-23) (เจริญ มะลูลีม, 2563) ซึ่งในประวัติศาสตร์อิสลามแนวคิดอุมมะฮ์ได้เกิดขึ้นเมื่อตอนที่ท่านศาสดามุฮัมมัดและสาวกได้อพยพจากนครมักกะฮ์มายังนครมะดีนะฮ์ จากนั้นแล้วแนวคิดอุมมะฮ์ได้มีการส่งต่อมายังเคาะลีฟะฮ์อับดุลอะซีซ (เคาะลีฟะฮ์ทั้งสี่หลังจากท่านศาสดามุฮัมมัดคือ อะบูบักร์ อุมร์ อุษมาน และอะลี) และอาณาจักรอิสลามต่าง ๆ จนมาถึงการล่มสลายของอาณาจักรสุดท้ายของอิสลาม จนเกิดการเปลี่ยนโฉมเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ของนานาประเทศมุสลิม ดังนั้นจากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นนั้นทำให้เห็นได้ว่าจากแนวคิดอุมมะฮ์ที่กล่าวไว้ในตัวบทอัลกุรอาน ตลอดจนวิวัฒนาการของแนวคิดอุมมะฮ์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยท่านศาสดามุฮัมมัดจนมาถึงปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนผ่านจากเดิม ซึ่งจากข้อมูลข้างต้นนั้นผู้วิจัยได้เห็นว่าการปรับตัวของแนวคิดอุมมะฮ์เพื่อสอดคล้องกับบริบทสังคมทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของโลกมุสลิมในปัจจุบันนั้นมีการปรับตัวเป็นองค์การระหว่างประเทศหรือกลุ่มต่าง ๆ ตลอดจนประสิทธิภาพของแนวคิดดังกล่าวหลังจากที่นำไปใช้ได้จริง ทั้งนี้เพื่อการแสวงหาซึ่งหนทางในการพัฒนาแนวคิดดังกล่าวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้มีประสิทธิผล

5. สรุปผลการศึกษา

5.1 เพื่อศึกษาแนวคิดอุมมะฮ์ที่มีอยู่ในคัมภีร์อัลกุรอาน

จากที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดอุมมะฮ์ที่ระบุในคัมภีร์อัลกุรอานนั้น เนื่องด้วยทุกโองการล้วนแล้วมาจากพระเจ้าที่ได้บัญญัติไว้ เป็นคัมภีร์ที่ไม่มีผู้ใดสังคายนาและไม่มีวันเปลี่ยนแปลงจนถึงวันแห่งการพิพากษา เช่นเดียวกับโองการอัลกุรอานที่ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับแนวคิดอุมมะฮ์ โดยนักวิชาการส่วนใหญ่ต่างก็ให้ความเห็นว่าในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานนั้นมีหลายโองการที่ระบุถึงแนวคิดอุมมะฮ์ ซึ่งศราวูมิ อารีย์ (การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์], 11 พฤษภาคม 2566) ได้อธิบายว่า คำว่าอุมมะฮ์ในอัลกุรอานนั้นมีอยู่ประมาณ 60 กว่าตำแหน่ง โดยมีความหมายที่หลากหลาย ซึ่งการตีความนั้นจะขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละโองการ แต่อย่างไรก็ตามในโองการอัลกุรอานหลายโองการได้ให้ความหมายของคำว่าอุมมะฮ์ในเชิงของการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติ โดยใช้คำว่า “Annas” หมายถึงมนุษยชาติ กล่าวได้ว่าเป็นการกล่าวถึงประชาชาติอิสลาม (อิสลามอุมมะฮ์) มากกว่าจะเป็นการเจาะจงเฉพาะชาวมุสลิมหรือประชาชาติมุสลิมนั่นเอง ดังนั้นแล้วความหมายของอุมมะฮ์จากโองการอัลกุรอานนั้นส่วนหนึ่งให้ความหมายถึงการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมที่มีความหลากหลายหรือความเป็นพหุนิยม (Pluralism) โดยโองการอัลกุรอานที่กล่าวถึงอุมมะฮ์ในความหมายลักษณะดังที่กล่าวนั้นพระเจ้าได้ประทานลงมาแก่ท่านศาสดามุฮัมมัด เมื่อท่านศาสดามุฮัมมัดได้ทำการอพยพจากเมืองมักกะฮ์ไปยังเมืองมะดีนะฮ์แล้ว ตลอดจนท่านศาสดาได้สถาปนารัฐมะดีนะฮ์เป็นครั้งแรกและท่านศาสดาได้นำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในรัฐมะดีนะฮ์ด้วยเช่นกัน

รัฐมะดีนะฮ์มีประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครองมีความหลากหลายทั้งด้านชาติพันธุ์และความเชื่อศรัทธา แต่ถึงกระนั้นก็สามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้ เนื่องจากประชาชนทุกคนจะต้องยอมรับและปฏิบัติตามกฎกติกาที่ทางรัฐได้จัดตั้งขึ้นเพื่อจัดระเบียบสังคม ซึ่งเรียกกฎบัตรดังกล่าวว่า “ธรรมนูญแห่งมะดีนะฮ์” ธรรมนูญฉบับดังกล่าวนี้มีส่วนประกอบของแนวคิดอิสลามอุมมะฮ์จากโองการอัลกุรอานที่พระเจ้าได้บัญญัติไว้ โดยนำไปประยุกต์ใช้กับสังคมรัฐมะดีนะฮ์เพื่อให้ประชาชนได้ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ซึ่งอิสลามได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดอุมมะฮ์ที่ให้ความหมายในการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายดังที่พระเจ้าได้กล่าวไว้ในอัลกุรอานไว้หลายโองการเกี่ยวกับแนวคิดอิสลามอุมมะฮ์ ซึ่งหลังจากที่ท่านศาสดาได้สิ้นพระชนม์แล้ว แนวคิดดังกล่าวยังถูกส่งผ่านไปยังรัฐอิสลามหรืออาณาจักรอิสลามสมัยต่าง ๆ จนขยายเป็นพื้นที่กว้างและหลากหลาย จนแนวคิดดังกล่าวมีลักษณะของความเป็นสากล โดยมีหัวใจหลักที่ว่า “การส่งเสริมความดี และยับยั้งความชั่ว” (ศราวูมิ อารีย์, การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์], 11 พฤษภาคม 2566)

ในขณะที่ ประเสริฐ สุขศาสน์กวิน (การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์], 10 พฤษภาคม 2566) ได้อธิบายความหมายของอุมมะฮ์ที่มีลักษณะที่เด่นชัดนั้นคือ *อุมมะตันวาฮิตะฮ์* (การเป็นประชาชาติหนึ่งเดียว) ดังในโองการอัลกุรอานที่ว่า “และมนุษย์นั้นมิใช่อื่นใด นอกจากเป็นประชาชาติเดียวกัน แล้วพวกเขาก็แตกแยกกัน และหากมิใช่ลิขิตได้บันทึกไว้ที่พระเจ้าของพวกเขาแล้ว แน่หนอนักจะถูกตัดสินระหว่างพวกเขา ในเรื่องที่เราขัดแย้งกัน” (อัลกุรอาน 10:19) (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 2545, น. 486) ในโองการอัลกุรอานข้างต้นเป็นการกล่าวถึงประชาชาติ อันหมายถึงมนุษยชาติ (Annas) ซึ่งโองการดังกล่าวนี้มีประโยคที่ว่า “และมนุษย์นั้นมิใช่อื่นใด นอกจากเป็นประชาชาติเดียวกัน” (อัลกุรอาน 10:19) เป็นประโยคที่อิสลามส่งเสริม เนื่องจากการกล่าวถึงแนวคิดอุมมะฮ์ในที่นี้เป็นการกล่าวถึงประชาชาติของมนุษยชาติทั่วไป โดยไม่ได้ระบุเจาะจงว่าเป็นประชาชาติของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ทั้งที่เป็นประชาชาติมุสลิม คริสต์ ยิว พุทธ เป็นต้น แต่ต้องวางอยู่บนรากฐานของ “การมีสติปัญญา” ในขณะที่เดียวกันในโองการข้างต้นยังมีอีกประโยคที่ว่า “พวกเขาขัดแย้งกัน” (อัลกุรอาน 10:19) หรือ “Fa khatafoo” ซึ่งเป็นสิ่งที่อิสลามไม่ส่งเสริม เนื่องจากมีความตรงกันข้ามและเป็นสิ่งที่ขัดขวางแนวคิดอุมมะฮ์ตันวาฮิตะฮ์

อาทิตย์ ทองอินทร์ (การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์], 10 พฤษภาคม 2566) ได้อธิบายถึงแนวคิดอุมมะฮ์ว่ามีกระบวนการระบุไว้ในอัลกุรอานอย่างเห็นได้ชัด เช่น โองการอัลกุรอานที่ว่า “โอ้มนุษยชาติทั้งหลาย แท้จริงเราได้สร้างพวกเขาจากเพศชายและเพศหญิง และเราได้ให้พวกเขาแยกเป็นเผ่า และตระกูลเพื่อจะได้รู้จักกัน แท้จริงผู้ที่มีเกียรติยิ่งในหมู่พวกเขา ณ ที่อัลลอฮ์นั้น คือผู้ที่มีความยำเกรงยิ่งในหมู่พวกเขา แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงรอบรู้อย่างละเอียดถี่ถ้วน” (อัลกุรอาน 49:13) (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 2545, น. 1352) ซึ่งจากประวัติศาสตร์อิสลามในอดีตนั้นการมารวมตัวกันของชาวมุสลิมมาจากหลากหลายชาติพันธุ์ เช่น ชาวอาหรับ ชาวเปอร์เซีย ฯลฯ แต่ยังคงไม่ลงรอยกันในประชาชาติอิสลามในเวลานั้น โดยวัฒนธรรมอาหรับมีลักษณะที่เด่นกว่าและกดทับวัฒนธรรมอื่น ๆ จนได้มีการก่อตัวเป็นขบวนการ “*อัชชะอุเบียฮ์* (Al-shu ubiah)” นำโดยชาวเปอร์เซียที่พยายามขัดขวางอำนาจชาวอาหรับ และพยายามนำโองการอัลกุรอานดังกล่าวมาเป็นแหล่งอ้างอิงของการเรียกร้องความชอบธรรมในสังคมแก่กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน จนเหตุการณ์ได้เบาบางลงและกลายเป็นว่าในราชวงศ์หรืออาณาจักรอิสลามนั้นได้มีการนำวัฒนธรรมต่าง ๆ มาผสานอยู่ร่วมกันไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมเปอร์เซีย

นอกจากนี้แล้ว ประเสริฐ สุขศาสน์กวิน (การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์], 10 พฤษภาคม 2566) ได้ให้ทรรศนะอีกหนึ่งความหมายของอุมมะฮ์ ที่หมายถึงกลุ่มคนที่มีลักษณะเจาะจงมากกว่าความเป็นประชาชาติอิสลาม (อิสลามอุมมะฮ์) ที่กล่าวถึงมนุษยชาติทั่วไป แต่ยังมีลักษณะพื้นฐานของการมีสติปัญญาเช่นเดียวกันกับอุมมะฮ์อิสลาม เพียงแต่ว่ามี

การร้อยเรียงในเรื่องของการมีอุดมการณ์ (ideology) โลกทัศน์ (world view) และกรอบความคิด (mindset) นั่นคือ ประชาชาติมุสลิม (มุสลิมอุมมะฮ์) กล่าวได้ว่า เป็นอุมมะฮ์ในลักษณะที่พระเจ้าทรงประสงค์ นอกจากนี้จะต้องไม่มีความขัดแย้งกันจึงจะเป็นมุสลิมอุมมะฮ์ตามแนวทางที่พระเจ้าทรงประสงค์และจากแนวคิดมุสลิมอุมมะฮ์นี้เองที่เชื่อมโยงสู่การอยู่ร่วมกันในอิสลามอุมมะฮ์ (ประชาชาติอิสลาม) ในขนาดที่ใหญ่กว่านั่นเอง ซึ่งจากโครงการอัลกุรอานบทที่ 10 โครงการที่ 19 คำว่า “*fa khtalafoo*” เป็นความหมายที่พระเจ้าไม่ส่งเสริมจึงสามารถแปลความหมายให้ตรงกันข้ามกับความขัดแย้งนั่นคือความสันติ ฉะนั้นแล้วสิ่งที่พระเจ้าทรงประสงค์นั้นเป็นแนวคิดอุมมะฮ์ต้นวะฮิดะฮ์ที่ชี้ไปสู่ความสันติ

5.2 เพื่อศึกษาแนวคิดอุมมะฮ์กับการนำไปปรับใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

สำหรับการนำแนวคิดอุมมะฮ์กับการประยุกต์ใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้น ผู้วิจัยได้ค้นพบว่า แนวคิดอุมมะฮ์นั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคปัจจุบันในหลายด้าน เช่น ด้านสังคม วัฒนธรรม การเมือง เป็นต้น ดังที่เห็นได้ชัดเจนจากการรวมตัวกันระดับรัฐของประเทศมุสลิมโดยจัดตั้งเป็นองค์การความร่วมมืออิสลาม (OIC) นอกจากนี้แนวคิดดังกล่าวนี้สามารถทำให้เกิดความรู้สึกร่วมของประชาชนข้ามเขตแดนไปมาจนเกิดกลุ่มหรือขบวนการต่าง ๆ ขึ้น เช่น กลุ่มภราดรภาพมุสลิม กลุ่มอัลกออิดะฮ์ กลุ่มรัฐอิสลาม (IS) เป็นต้น ตลอดจนการเกิดเหตุการณ์ลึกลับของมวลชนข้ามเขตแดนในเหตุการณ์อาหรับสปริงหรือการเรียกร้องความชอบธรรมเพื่อพี่น้องมุสลิมด้วยตนเอง โดยเหตุการณ์เหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องกับความเป็นอุมมะฮ์ทั้งสิ้น แต่อย่างไรก็ตามในบางด้านแนวคิดดังกล่าวไม่สามารถที่จะประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือทั่วถึงได้ เช่น ด้านการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นต้น อันเนื่องมาจากบริบททางการเมืองระหว่างประเทศที่เป็นรูปแบบรัฐชาติสมัยใหม่และมีแนวคิดเรื่องดินแดนและผลประโยชน์แห่งชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง รวมทั้งปัจจัยทั้งภายในและปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการทำงานของแนวคิดอุมมะฮ์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เช่น เรื่องมหาอำนาจโลก อัตลักษณ์ดั้งเดิม ชาตินิยม ปัญหาทางการเมืองหรือเศรษฐกิจทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ เป็นต้น ถึงแม้ว่าในบางส่วนความเป็นอุมมะฮ์นั้นจะทำงานได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพเท่าไรนัก แต่เมื่อถึงจุดวิกฤตแล้วนั้นความเป็นอุมมะฮ์ทั้งที่เป็นองค์กร รัฐมุสลิม ตลอดจนประชาชนทั่วไปสามารถกลับมารวมตัวกันได้เพื่อแก้ปัญหาและปกป้องความเป็นอิสลามที่เป็นจุดเชื่อมโยงร่วมกันได้นั่นเอง

5.2.1 อุมมะฮ์กับรัฐชาติ

จริญ มะลูลีม (การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์], 11 พฤษภาคม 2566) ให้ความเห็นว่า เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดอุมมะฮ์ผ่านกรอบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแล้วเป็นปัจจัยสำคัญที่

ทำให้ผู้คนมีความสัมพันธ์และมารวมตัวกันเป็นประชาชาติเดียวกันข้ามเขตแดนที่แบ่งอยู่ เนื่องจากมีแนวคิดอุมมะฮ์ทำให้ความสำคัญของเขตแดนจึงมีน้อยลงไป กล่าวได้ว่าแนวคิดอุมมะฮ์จึงเป็นแนวคิดที่มีลักษณะโดดเด่นของอิสลามที่ทำให้ผู้คนมาผสานรวมกันได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันด้านการมารวมตัวกัน เช่น ด้านสังคม คุณธรรม ศาสนา ประวัติศาสตร์ เป็นต้น

จากความเห็นของอาทิตย์ ทองอินทร์ (การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์], 10 พฤษภาคม 2566) ได้กล่าวถึงสิ่งที่เป็นตัวบั่นทอนแนวคิดอุมมะฮ์ (องค์การระหว่างประเทศ) นั่นคือความเป็นอัตลักษณ์ดั้งเดิมต่าง ๆ หรือการไม่ได้มีความรู้สึกร่วมกันในความเป็นมุสลิม แต่กลับมีความสำนึกถึงความ เป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ความเป็นอาหรับ เปอร์เซีย เผ่าฮูตีย์ ฯลฯ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เหล่านี้เป็นสิ่งที่อุมมะฮ์ในปัจจุบันตระหนักถึงมากกว่าและแน่นอนว่าการให้ข้อจำกัดเช่นนี้นั้นยิ่งถลาลึกลงไปจึงเกิดการแบ่งที่ขยับย่อยลงไป การแบ่งอัตลักษณ์ดั้งเดิมทางชาติพันธุ์นั้นจะเป็นปัจจัยหลักที่นำมาสู่ปัญหาในระดับต่าง ๆ ซึ่งอัตลักษณ์ทางชนชาติที่เข้มข้นนั้นเป็นอุปสรรคสำคัญต่อแนวคิดอุมมะฮ์เป็นแนวคิดที่มาจากหลักฐานสำคัญในอัลกุรอานมีอาจจะดำเนินไปได้อย่างเต็มรูปแบบในโลกแห่งความเป็นจริงได้ เห็นได้ชัดสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วในภูมิภาคตะวันออกกลางที่นำไปสู่ความแตกแยกในโลกมุสลิมกันเอง ซึ่งความแตกแยกนั้นไม่ได้มีสาเหตุจากความ เป็นอุมมะฮ์หรือความเป็นอิสลาม แต่กลับเป็นความเป็นเผ่าพันธุ์ ชาติพันธุ์ สายตระกูล เครือญาติ หรืออัตลักษณ์ดั้งเดิม (traditionalism) ก่อนที่จะกลายมาเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ ซึ่งความเป็นอัตลักษณ์ดั้งเดิมนีเองที่ไปทับซ้อนกับความเป็นรัฐชาติสมัยใหม่อีกที

ในขณะที่ศราวูดี อารีย์ (การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์], 11 พฤษภาคม 2566) อธิบายว่าหลังจากโลกมุสลิมถูกแบ่งเป็นประเทศแล้ว โลกมุสลิมกลับทบทวนความเป็นอุมมะฮ์อีกครั้ง จึงเกิด “การตื่นตัว” หลากหลายรูปแบบทั้งการเกิดกลุ่มที่พยายามขับเคลื่อนแนวคิดอุมมะฮ์มาปรับใช้กับรูปแบบรัฐชาติสมัยใหม่แต่ยังวางอยู่ในแนวทางอิสลาม เช่น ขบวนการภราดรภาพมุสลิม เป็นต้น และกลุ่มที่ใช้ความรุนแรงปฏิเสธความเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ เช่น กลุ่มอัลกออิดะฮ์ กลุ่มรัฐอิสลาม (IS) เป็นต้น และสุดท้ายกลุ่มปัญญาชนที่มีแนวคิดสมัยใหม่ (modernist) เป็นกลุ่มที่มีความทันสมัยและถ่ายทอดความเป็นอิสลามและอุมมะฮ์อย่างสร้างสรรค์ แต่ไม่สนับสนุนแนวคิดตะวันตกที่ขัดต่อหลักการแห่งการส่งเสริมความดีและยับยั้งความชั่วตลอดจนเมื่อ ค.ศ. 1960 ได้เกิดจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญอีกครั้งของโลกมุสลิม จากการพยายามวางเพลิงมัสยิดอัลอักศอ ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวโลกมุสลิมขาดความเป็นเอกภาพ จึงไม่อาจจะรับมือได้จนในเวลาต่อมาได้เกิดการจัดตั้งองค์การการประชุมอิสลาม (Organization of the Islamic Conference) และได้เปลี่ยนชื่อเป็นองค์การความร่วมมืออิสลาม (Organization of the Islamic Cooperation หรือ OIC) โดยการจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศดังกล่าวนี้มีแนวคิด

อุมมะฮ์เป็นรากฐาน ถือได้ว่าเป็นการนำแนวคิดอุมมะฮ์มาปรับใช้กับกรอบของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยการร่วมมือกันทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

เช่นเดียวกันกับอาทิตย์ ทองอินทร์ (การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์], 10 พฤษภาคม 2566) อธิบายว่าแนวคิดอุมมะฮ์มีความเป็นสากลภายในตัว ถ้าเปรียบกับแนวคิดตะวันตกจะมีความคล้ายกับแนวคิดการเป็นพลเมืองโลกสากลนิยม (cosmopolitan) โดยแนวคิดดังกล่าวต่างก็มีผลไม่ทางใดทางหนึ่งกับองค์การระหว่างประเทศ เช่น องค์การสหประชาชาติ (UN) ที่กล่าวว่ามีมนุษย์ทุกคนต่างก็มีความเป็นมนุษย์เหมือนกันถึงแม้จะมาจากชาติใดก็ตาม เช่นเดียวกันกับ OIC เพียงแต่ว่าเปลี่ยนจากประชาคมโลกมาเป็นอุมมะฮ์

สำหรับจรัญ มะลูลีม (การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์], 11 พฤษภาคม 2566) จุดบกพร่องของอุมมะฮ์นั้น (องค์การระหว่างประเทศ) เมื่อใดก็ตามที่อุมมะฮ์เผชิญหน้ากับปัญหาในเรื่องเขตแดนแล้ว ความเป็นอุมมะฮ์เกิดความไร้เอกภาพในทันที เมื่อใดก็ตามที่โลกมุสลิมเกิดความขัดแย้งกันแล้ว ส่วนใหญ่ความเป็นอุมมะฮ์ที่เป็นองค์การนั้นไม่สามารถที่จะรับมือหรือแก้ปัญหาได้ จำเป็นที่จะต้องมิตัวแสดงอื่น ๆ เข้ามา เช่น กรณีสงครามอิรักกับอิหร่านที่ยุติสงครามได้ เนื่องจากมีตัวแสดงอื่น ๆ เช่น UN, เนลสัน แมนเดลา เป็นต้น เห็นได้ว่าความเป็นอุมมะฮ์นั้นประสบความสำเร็จในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม (cultural sociology) เรื่องการให้ความช่วยเหลือในด้านวัฒนธรรม มนุษยธรรม สังคม เป็นต้น ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่เมื่อมองในมุขอิสลามแล้วอุมมะฮ์ไม่ให้ความสำคัญในเรื่องเขตแดน จึงไม่ประสบความสำเร็จในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับดินแดน (territorial dispute) เช่น ด้านการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

5.2.2 อุมมะฮ์กับผลประโยชน์แห่งชาติ

สำหรับอาทิตย์ ทองอินทร์ (การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์], 10 พฤษภาคม 2566) ได้ให้ข้อคิดเห็นว่าประเทศมุสลิมในปัจจุบันนั้นเป็นรัฐชาติตามแนวคิดตะวันตกไม่ใช่เป็นรัฐอิสลาม ด้วยเหตุนี้แนวคิดอุมมะฮ์กับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของโลกมุสลิมนั้นจึงไม่ค่อยมีเสถียรภาพมากนัก เนื่องจากเป็นรัฐสมัยใหม่ที่มีประชากรและเขตแดนที่ชัดเจน โดยรัฐเป็นตัวแทนของประชาชนในการปกป้องและแสวงหาผลประโยชน์แห่งชาติ (national interest) เพื่อความอยู่รอดของรัฐต่อไป กล่าวได้ว่าผลประโยชน์แห่งชาติเป็นสิ่งที่บั่นทอนความเป็นอุมมะฮ์ โดยผลประโยชน์ชาตินั้นมีสามระดับ ระดับแรกเป็นระดับประชาชน กล่าวคือเมื่อประชาชนไม่พอใจจึงเกิดการคว่ำบาตรรัฐบาล ระดับที่สอง ความทะเยอทะยานของผู้นำประเทศ ดังที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์อาหรับสปริง ระดับที่สาม การรักษาสถานะของการเป็นชาติมหาอำนาจในระดับภูมิภาคหรือการถ่วงดุลมหาอำนาจจากภายนอก ฉะนั้นแล้วแนวคิดอุมมะฮ์นั้นสามารถปรับใช้ได้จริง แต่เป็นการเลือกมาในการปรับใช้ทั้งทางลบและทางบวก เพื่อให้สอดคล้องตามยุทธศาสตร์ให้มากที่สุด แต่อย่างไรก็ตามถ้าหากในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน

ไม่มีหลักคำสอนหรือแนวคิดเกี่ยวกับอุมมะฮ์แล้ว โลกมุสลิมจะปราศจากความสัมพันธ์และเอกภาพมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่ข้อโต้แย้งคือแนวคิดอุมมะฮ์ถูกเน้นย้ำในชะดีษไว้เช่นกันถึงความเป็นเอกภาพของความเป็นมุสลิม

ในขณะที่ประเสริฐ สุขศาสน์กวิน (การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์], 10 พฤษภาคม 2566) ได้กล่าวว่าปัจจัยที่ทำให้โลกมุสลิมเกิดความขัดแย้งอยู่บ่อยครั้ง สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากปัจจัยทางด้านการเมือง โดยความเป็นอุมมะฮ์ต้องมืองค์ประกอบทางด้านการเมือง สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ เป็นองค์ประกอบของความเป็นอุมมะฮ์โดยมีความเชื่อมโยงกันขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ได้ แต่สถานการณ์อิสลามการเมืองในปัจจุบันให้ความสำคัญในประเด็นความร่วมมือทางด้านการเมืองซึ่งมีความอ่อนไหวมากเมื่อเทียบกับด้านอื่น ๆ เพราะต้องคำนึงถึงเรื่องของผลประโยชน์ หรือเรื่องเขตแดน เป็นต้น แต่กลับไม่ให้ความสำคัญในด้านวัฒนธรรมที่ไม่สามารถเปิดรับได้ ถ้าคำนึงถึงโองการอัลกุรอาน 10:19 จากคำที่ว่า “fa khtalafoo” ที่หมายถึงความสันติภาพแล้วนั้นที่ต้องเกิดขึ้นจากในทุก ๆ ด้าน ทั้งทางด้านการเมือง สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจจึงจะกลายเป็นความสันติในมวลมนุษยชาติ เนื่องจากปลายทางขององค์ประกอบนั้นคือความเป็นอุมมะฮ์ต้นวาฮิดะฮ์ที่ได้รับไว้ในอัลกุรอานและความสันติ (อิสลาม)

นอกจากนี้แล้วในสถานการณ์โลกมุสลิมในปัจจุบันยังตระหนักถึงเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติเป็นสำคัญ จึงทำให้มีดีอีกสองด้านที่เหลือ (สังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ) ไม่ค่อยมีผลสัมฤทธิ์มากนัก จนกระทั่งได้มีการนำเสนอทฤษฎี “Dialogue of Civilizations” ในปี 2001 “เป็นการเสวนาทงอารยธรรม” จนในเวลาต่อมาเกิดประเด็นพหุวัฒนธรรมและเกิดการก้าวผ่านความขัดแย้ง ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาการทางด้านสังคมวัฒนธรรม แต่ในทางกลับกันในเวลามาทฤษฎีดังกล่าวก็ถูกแทนที่โดย “การปะทะกันระหว่างอารยธรรมและการจัดระเบียบโลกใหม่” หรือ “Clash of Civilizations” ขึ้นซึ่งเป็นเครื่องมือของชาติตะวันตกที่พยายามจะปิดกั้นแนวคิดอุมมะฮ์ที่มีองค์ประกอบที่ครอบคลุม และพยายามที่จะบิดเบือนข่าวเกี่ยวกับโลกมุสลิมอีกด้าน จนเกิดกระแสเชิงลบต่อโลกมุสลิม กล่าวได้ว่าชาติมหาอำนาจต่างรับรู้แนวคิดอุมมะฮ์สามารถปรับใช้ได้ดีกับทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เมื่อใดก็ตามที่โลกมุสลิมมีองค์ประกอบทั้งสามครบถ้วนแล้วทั้งด้านการเมือง สังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ จะนำไปสู่รัฐแห่งอุดมคติของอัลฟารอบี “อัลมะดีนะฮ์ฟะฎีละฮ์” หรือ “นครแห่งอริยะ” ในท้ายที่สุด (ประเสริฐ สุขศาสน์กวิน, การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์], 10 พฤษภาคม 2566)

5.3 เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในโลกมุสลิมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการที่ผู้วิจัยได้ไปศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อสุดท้ายของงานวิจัยขั้นนี้แล้ว จึงได้ค้นพบว่าการที่จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในโลกมุสลิมได้นั้นประเทศต่าง ๆ ในโลกมุสลิมหรือความร่วมมือในแบบองค์การระหว่างประเทศ ควรที่จะทำความเข้าใจและให้

ความสำคัญเกี่ยวกับนิยามที่แท้จริงของแนวคิดอุมมะฮ์ที่ถูกกล่าวไว้ในอัลกุรอานโดยนำมาประยุกต์ใช้กับบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบัน ทั้งที่เป็นมุสลิมอุมมะฮ์และอิสลามอุมมะฮ์ ซึ่งในทางปฏิบัตินั้นการดำเนินภารกิจใด ๆ ก็ตามต้องมีความสอดคล้องกับหลักการที่แท้จริงของอุมมะฮ์อันส่งเสริมแนวทางอันดีงามตามแบบฉบับอิสลามและหลีกเลี่ยงแนวทางที่ไม่ดี โดยหลักการนั้นต้องให้ครอบคลุมไปในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านการเมือง วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ เป็นต้น นอกจากนี้แล้วที่มาของการสร้างรากฐานที่สำคัญของอุมมะฮ์ขนาดใหญ่นั้นมาจากความสัมพันธ์หรือความรู้สึกร่วมกันในระดับประชาชนที่มีผลต่อความขัดแย้งและความร่วมมือในระดับรัฐ

ดังที่อาทิตย์ ทองอินทร์ (การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์], 10 พฤษภาคม 2566) ให้ความเห็นว่าแนวคิดอุมมะฮ์นั้นมีอยู่สองระดับ ระดับแรกเป็นระดับล่าง นั่นคือประชาชนทั่วไป ซึ่งในระดับประชาชนนั้นมีส่วนสำคัญและอิทธิพลอย่างมาก เนื่องจากมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น และมีกิจกรรมร่วมกันข้ามเขตแดนดังที่ได้เกิดขึ้นแล้วในประวัติศาสตร์ เช่น ผู้ก่อตั้งกลุ่มฮูตี เป็นศิษย์เก่าจากอิหร่าน กลุ่มภราดรภาพมุสลิม เป็นต้น ตลอดจนจนความเป็นอุมมะฮ์ในระดับดังกล่าวนี้ไม่มีผลประโยชน์ที่ทับซ้อนเข้ามาเกี่ยวข้อง ต่างจากชนชั้นนำที่สร้างความสัมพันธ์ โดยที่ต้องมีบางอย่างแอบแฝงหรือเบี่ยงลึก (Hidden agenda) เช่นเดียวกับกับศราวูดี อารีย์ (การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์], 11 พฤษภาคม 2566) อธิบายว่าความเป็นอุมมะฮ์ในระดับประชาชนทั่วไปมีความสำคัญและมีพลังอย่างมากในการขับเคลื่อนไปถึงในระดับรัฐ ดังในเหตุการณ์อาหรับสปริงที่สามารถเรียกได้ว่า เป็นการลุกฮือของอุมมะฮ์ (Ummah raising) ในการพยายามเรียกร้องให้ผู้นำประเทศของตนกลับมาสู่ในเส้นทางแห่งการส่งเสริมความดีและยับยั้งความชั่ว ตลอดจนมีกระแสโลกาภิวัตน์ (globalization) และความเป็นสังคมโลก (global society) ที่มีความเข้มข้นในปัจจุบัน โดยมีตัวกลางคือสื่อสังคมออนไลน์ที่เป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งที่มีผลต่อการตระหนักรู้หรือเชื่อมโยงกันของความเป็นอุมมะฮ์ในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารหรือติดต่อสื่อสารอย่างรวดเร็วของผู้คนในทุกพื้นที่ ฉะนั้นแล้วสิ่งนี้จึงมีความสำคัญที่ผู้นำรัฐต้องตระหนักถึงของการเชื่อมโยงในระดับประชาชนที่สามารถนำมาซึ่งคุณและโทษได้ในเวลาเดียวกัน

ส่วนในระดับถัดมาอาทิตย์ ทองอินทร์ (การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์], 10 พฤษภาคม 2566) ให้ความเห็นว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐ ซึ่งในระดับรัฐกับรัฐเป็นการใช้ในระดับองค์การระหว่างประเทศ ซึ่งองค์การระหว่างประเทศที่มีแนวคิดอุมมะฮ์นั้น เช่น OIC เป็นองค์การระหว่างประเทศขนาดใหญ่ของโลกรองจากองค์การสหประชาชาติ (UN) ลักษณะโครงสร้างขององค์การทั้งสองจะมีความคล้ายกันแต่การดำเนินงานนั้น UN ดำเนินงานได้ดีกว่า OIC ดังนั้น OIC ควรที่จะทบทวนการทำงานและจัดการโครงสร้างขององค์การที่มีความบกพร่องให้ดำเนินงานได้ดีกว่าที่เป็นอยู่ ดำเนินงานในด้านที่มีความสำคัญและมีประสิทธิผล

อย่างมาก อาทิ ด้านวัฒนธรรม ซึ่งในด้านวัฒนธรรมนี้เองที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับผู้คนที่ทำให้มีความเป็นปึกแผ่น โดยเรียกการสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ว่า “ความเชื่อมโยง” ส่วนเป้าหมายสุดท้ายของ OIC นั้นควรที่จะเป็นองค์การเหนือรัฐอย่างแท้จริงเช่นเดียวกับกับ EU ที่เป็นองค์การเหนือรัฐอย่างเต็มรูปแบบ

นอกจากนี้แนวคิดอุมมะฮ์ยังทำงานในลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมกันหรือมีจิตสำนึกร่วมกันของความศรัทธาในอิสลาม การทำงานในลักษณะนี้จะมียุทธศาสตร์โดยจะแยกว่า “ใครเป็นมิตร” และ “ใครเป็นศัตรู” ดังกรณีที่เกิดกลุ่มไอเอส (IS) และกลุ่มอัลกออิดะฮ์ที่ต่อต้านชาติตะวันตก ถึงแม้ว่าหลักการของกลุ่มดังกล่าวเน้นบิดเบือนกับความเป็นอิสลามที่แท้จริงก็ตาม แต่ในช่วงแรก ๆ นั้น ชาวมุสลิมส่วนใหญ่ก็ไม่เห็นด้วยกับหลักการที่ผิดเพี้ยนนั้นเช่นกัน แต่ในอีกแง่มุมหนึ่งถือเป็นการเอาคืนชาติตะวันตกเป็นอย่างดี ดังนั้นความเป็นอุมมะฮ์ยังคงทำงานในลักษณะเช่นนี้อยู่ ซึ่งต่างจากที่บัญญัติในอัลกุรอาน และที่สำคัญไปกว่านั้นการทำงานของแนวคิดอุมมะฮ์ในลักษณะเช่นนี้เป็นสิ่งบั่นทอนต่อการเกิดอุมมะฮ์ตามแบบฉบับที่ได้บัญญัติไว้ในอัลกุรอานอย่างแท้จริง แต่ทั้งนี้ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยอีกหลายด้าน (อาทิตย์ ทองอินทร์ [การสัมภาษณ์], การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 พฤษภาคม 2566)

ประเสริฐ สุขศาสนิกวิน (การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์], 10 พฤษภาคม 2566) แสดงความคิดเห็นว่า เมื่อโลกมุสลิมดำเนินงานครอบคลุมในด้านเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมโดยขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปไม่ได้ จึงจะเกิดเป็น “อัลมะดีนะฮ์อัลฟะฎีละฮ์ (นครแห่งอริยะ)” ที่เป็นแนวคิดอุมมะฮ์ตามปรัชญาของอัลฟารอบี โดยในปัจจุบัน OIC เป็นองค์การที่มีแนวคิดอุมมะฮ์มากที่สุด แต่เนื่องจากมีปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่ยังคงขัดขวางไม่ให้นักคิดอุมมะฮ์ได้เกิดขึ้นอย่างเต็มรูปแบบ เช่น ความขัดแย้งภายใน มหาอำนาจ เป็นต้น อย่างไรก็ตามเมื่อไม่นานมานี้โลกมุสลิมกลับมาตื่นตัวอีกครั้ง จากการที่ได้ถอดบทเรียนจากหลายเหตุการณ์ในอดีตที่โลกมุสลิมได้เผชิญไว้ อาทิ สงครามในประเทศปาเลสไตน์ ซีเรีย และเยเมน รวมทั้งการเกิดขึ้นของกลุ่มไอเอส เป็นต้น ซึ่งสิ่งที่เห็นได้ชัดจากการตื่นตัวในครั้งนี้ นั่นคือ การกลับมาฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอิหร่านกับซาอุดีอาระเบียและการที่สหรัฐอเมริกาถอยออกจากภูมิภาคตะวันออกกลาง ในขณะที่เดียวกับอาทิตย์ ทองอินทร์ (การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์], 10 พฤษภาคม 2566) และ ศราวุฒิ อารีย์ (การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์], 11 พฤษภาคม 2566) กลับมองว่าการกลับมาเจรจาของทั้งสองประเทศนั้นเป็นการตระหนักถึงเหตุผลอื่นมากกว่าแนวคิดอุมมะฮ์ เช่น การเมืองผลประโยชน์แห่งชาติ มหาอำนาจ เป็นต้น ตลอดจนทั้งสองประเทศยังคงมีความเห็นไม่ตรงกันเกี่ยวกับประเด็นนี้กาย จึงกล่าวได้ว่าการกลับมาสร้างความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศนั้นยังไม่มีเสถียรภาพมากนัก

อึ้งประเสริฐ สุขศาสตร์กวิน (การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์], 10 พฤษภาคม 2566) กล่าวว่าเมื่อเกิดแนวคิดอุมมะฮ์ตามปรัชญาอัลฟารอบีแล้วจึงจะเป็นนครแห่งอริยะ (อัลมะดีนะฮ์อัลฟะฎีละฮ์) แล้วจะส่งผลให้ประชาชนประสบแต่ความสันติ ซึ่งในปัจจุบัน OIC ยังคงถูกกดทับจากหลายปัจจัยจึงทำให้นครแห่งอริยะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ แต่อย่างไรก็ตาม การเกิดนครแห่งอริยะนั้นอาจจะเกิดกับองค์กรที่มีขนาดเล็กกว่า แต่มีศักยภาพค่อนข้างสูง อย่างกลุ่มประเทศความร่วมมืออ่าวอาหรับ (GCC) ถ้าหาก GCC ยอมรับการเป็นสมาชิกของ อิหร่านได้นั้นจะเป็นการเปลี่ยนภูมิรัฐศาสตร์ครั้งสำคัญและส่งต่อการเป็นนครแห่งอริยะไปสู่ OIC ในที่สุด

6. สรุปและอภิปรายผล

คำว่า “อุมมะฮ์” ได้ถูกกล่าวไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานประมาณ 64 ตำแหน่ง โดยมีความหมายที่หลากหลายที่แตกต่างกันตามบริบทแต่ละโองการและการตีความ เช่นเดียวกันกับความหมายของอุมมะฮ์ที่หมายถึงประชาชาติ เห็นได้ชัดจากความหมายของอุมมะฮ์จากโองการอัลกุรอานในบทที่ 10 โองการที่ 19 (อุมมะตันวาฮิดะฮ์) ที่ให้ความหมายของอุมมะฮ์ว่าเป็นการกล่าวถึงมนุษยชาติทั้งหลายว่าเป็นประชาชาติเดียวกันโดยไม่ได้กำหนดเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา รัชชาติรวมทั้งศาสนาในการมารวมตัวกันหรือกล่าวอีกนัยว่าเป็นการอยู่รวมกันด้วยความหลากหลาย โดยเรียกอุมมะฮ์ในลักษณะนี้ว่า “อิสลามอุมมะฮ์” นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงอุมมะฮ์ที่มีความเจาะจงเฉพาะกลุ่มมากยิ่งขึ้นนั่นคือ “มุสลิมอุมมะฮ์” ซึ่งมุสลิมอุมมะฮ์นั้นก็เป็นส่วนหนึ่งของอิสลามอุมมะฮ์ที่มีขนาดที่ใหญ่กว่า ตลอดจนแนวคิดอุมมะฮ์ในทั้งสองลักษณะนั้นล้วนแล้วเกิดขึ้นในสมัยท่านศาสดามุฮัมมัดภายในนครรัฐมะดีนะฮ์ด้วยเช่นกัน

แนวคิดอุมมะฮ์ทั้งสองลักษณะนั้นสามารถประยุกต์ใช้กับแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้จริง เนื่องจากเป็นการหลอมรวมให้ผู้คนมีความรู้สึกร่วมภายใต้ความศรัทธาเดียวกันหรือความเป็นอุมมะฮ์ที่มีความหลากหลายมารวมตัวกันโดยอยู่เหนือเชื้อชาติ ภาษาหรือเขตแดนที่รัฐชาติสมัยใหม่ที่ได้จำกัดไว้ โดยแนวคิดอุมมะฮ์ในการปรับใช้และเกิดขึ้นได้ในสองระดับระดับแรกคือ ประชาชนทั่วไปเป็นส่วนพื้นฐานและมีอิทธิพลอย่างมากต่อการขับเคลื่อนความเป็นอุมมะฮ์ข้ามรัฐชาติได้ โดยในระดับดังกล่าวนี้สามารถสร้างได้ทั้งความร่วมมือและความขัดแย้งในระดับรัฐได้เช่นกัน ต่อมาในระดับที่สองคือ ระดับรัฐเป็นระดับที่รวมตัวกันของรัฐในรูปแบบองค์การระหว่างประเทศหรือความร่วมมือระหว่างรัฐต่าง ๆ เช่น องค์การความร่วมมืออิสลาม (OIC) คณะมนตรีความร่วมมือรัฐอ่าวอาหรับ (Gulf Cooperation Council : GCC) หรือองค์การสันนิบาตอาหรับ (League of Arab States-LAS) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อเวทีการเมืองระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้ประเทศมุสลิมหรือองค์การระหว่างประเทศมุสลิมที่พยายามจะดำเนินกิจการต่าง ๆ ภายใต้

แนวคิดอุมมะฮ์นั้น ไม่อาจจะบรรลุตามแนวคิดอุมมะฮ์ได้อย่างเต็มรูปแบบได้ เนื่องจากมีหลายปัจจัยที่บั่นทอนและต้องคำนึงร่วมอยู่ด้วย เช่นเดียวกันกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมุสลิมด้วยกันเอง ซึ่งความเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ของประเทศมุสลิมมีความจำเป็นที่ต้องที่มีความเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์แห่งชาติ ดินแดน จำนวนประชากรที่ชัดเจน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญของรัฐชาติในปัจจุบันต้องคำนึงไว้ เนื่องจากรัฐเป็นตัวแทนของประชาชน ตลอดจนประเด็นทางอัตลักษณ์ดั้งเดิมและความไม่เป็นหนึ่งเดียวภายในโลกมุสลิม รวมทั้งปัจจัยอื่น ๆ เช่น ขั้วอำนาจทางการเมืองในระดับภูมิภาคและมหาอำนาจโลก เห็นได้ชัดจากที่เกิดขึ้นกับองค์การความร่วมมืออิสลาม (OIC) ซึ่งเป็นองค์การที่มีแนวคิดอุมมะฮ์มาใช้และมีแนวคิดอุมมะฮ์เป็นโครงสร้างพื้นฐานขององค์กร

แต่ในทางปฏิบัติก็ไม่อาจจะดำเนินงานภายใต้แนวคิดดังกล่าวได้อย่างสมบูรณ์เต็มที่เท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการเมือง เขตแดน ผลประโยชน์แห่งชาติหรือความเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ กล่าวได้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องคำนึงไปพร้อม ๆ กับจิตสำนึกร่วมของความเป็นอุมมะฮ์ดังที่บัญญัติไว้ในอัลกุรอาน โดยประเด็นเหล่านี้เป็นสิ่งที่เปราะบางมากที่นำพาให้โลกมุสลิมเกิดความไม่ลงรอยกันได้ทันที เช่นเดียวกันกับระดับองค์การระหว่างประเทศ ฉะนั้นแล้วแนวทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในโลกมุสลิมภายใต้แนวคิดอุมมะฮ์จะต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชน รัฐ และองค์การมุสลิมในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้สถานการณ์การเมืองในปัจจุบันที่มีปัจจัยอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องและต้องไตร่ตรองมากกว่าความเป็นอุมมะฮ์ในอิสลาม ซึ่งการรวมตัวกันเป็นองค์การระหว่างประเทศมุสลิมนั้นจะต้องคำนึงถึงเรื่ององค์ประกอบในหลายด้านทั้งการเมือง สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ให้ครอบคลุมในทุกด้านจนสามารถเป็นองค์การเหนือรัฐได้ นอกจากนี้จะต้องคำนึงถึงศีลธรรมอันดีงามของศาสนาอิสลามควบคู่กันเพื่อที่จะนำไปสู่ปลายทางแห่งสันติภาพ

7. ข้อเสนอแนะ

สำหรับข้อเสนอแนะในงานวิจัยชิ้นนี้ในประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดอุมมะฮ์ต่อการนำมาปรับใช้กับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งแนวคิดอุมมะฮ์เป็นแนวคิดที่มีการกล่าวไว้ในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานที่มีความสำคัญในอิสลามและไม่มีวันเปลี่ยนแปลงจากการสรุปผลงานวิจัยข้างต้นนั้น งานวิจัยชิ้นนี้เป็นประโยชน์ต่อบุคคลทั่วไป นิสิต/นักศึกษาคณาจารย์ หน่วยงานเอกชน หรือแม้แต่องค์การระหว่างประเทศในการทำความเข้าใจและศึกษาในการกำหนดนโยบายหรือยุทธศาสตร์ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อหน่วยงานภาครัฐในประเทศที่ไม่ใช่มุสลิม แต่มีชาวมุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อย เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายต่อชนกลุ่มน้อย (minority) ในประเทศเหล่านั้นให้มีสิทธิของความเป็นอุมมะฮ์และสิทธิใน

ความเป็นประชาชนของรัฐนั้น ๆ อย่างเต็มรูปแบบและอย่างเท่าเทียมกันในสังคม นอกจากนี้แนวคิดอุมมะฮ์ดีถือว่าเป็นสิ่งที่ท้าทายต่อความเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ เนื่องจากแนวคิดอุมมะฮ์ดีนี้ยึดโยงอยู่กับผลประโยชน์สาธารณะ (สากล) ความเท่าเทียม และยุติธรรม มากกว่าผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคลหรือรัฐ ทั้งนี้งานวิจัยชิ้นนี้ทำให้เกิดความเข้าใจอีกลักษณะหนึ่งของอุมมะฮ์ดีที่ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันอย่างหลากหลายในสังคมเดียวกันหรือประชาชาติอิสลาม (อิสลามอุมมะฮ์ดี) โดยต้องคำนึงถึงการสนับสนุนกันในสิ่งที่ดีและออกห่างจากความชั่ว เมื่อสังคมไทยเข้าใจความเป็นอุมมะฮ์ดีในลักษณะนี้แล้ว จะเกิดประโยชน์และมุมมองที่ต่างไปจากเดิมต่อชาวมุสลิมที่เป็นชนกลุ่มน้อยในสังคมไทยไม่มากนัก

8. กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยชิ้นนี้มาจากโครงการวิจัยเรื่อง แนวคิดอุมมะฮ์ดีกับการประยุกต์ใช้ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งได้รับการสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนวิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ประจำปีงบประมาณ 2566 รหัสโครงการ POL6504168S ทั้งนี้ผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง/References

- จรัญ มะลูลีม. (11 พฤศจิกายน 2563). จุดเริ่มต้นของ “อุมมะฮ์”. *มติชนสุดสัปดาห์*.
https://www.matichonweekly.com/column/article_368838
- จุฑาทิพ คล้ายทับทิม. (2551). *หลักความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
 เกษตรศาสตร์.
- ซูฟอัม อุษมาน. (2558). *อิสลามคือระบอบแห่งการดำเนินชีวิต*. Islammore.
<https://www.islammore.com/view/3194>
- เดโช สวานานนท์. (2545). *พจนานุกรมศัพท์การเมือง*. หน้าต่างสู่โลกกว้าง.
- สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย. (2545). *พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน พร้อมความ
 ภาษาไทย*. ศูนย์กษัตริย์ฟ้าฮัด เพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน.
- อิมรอน ซาเหาะ และ ยาสมีน ซัตตารี. (2558). อิสลามการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.
วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 10(2), 65-88.
- อิสมาอีล กอเซ็ม. (2558). *การเป็นประชาชาติเดียวกัน (อุมมะฮ์ว่าฮิตะฮ์)*. Islammore.
<https://www.islammore.com/view/4258>
- อิสมาอีลลูตฟี จะปะเกีย. (2549). *อิสลาม ศาสนาแห่งสันติภาพ* (ซูฟอัม อุษมาน, ผู้แปล).
 สำนักงานความร่วมมือเพื่อเผยแพร่และสอนอิสลามอรั-ร็อบวะฮ์.
- Ahmed, I. (2002). *Rise and decline of the Muslim Ummah*. Markazi Anjuman Khuddam-
 ul-Qur'an.
- Ahsan, A. (1992). *Ummah or nation identity crisis in contemporary Muslim society*. The Islamic
 Foundation.
- Asad, M. (1980). *The message of the Quran*. Dar al-Andalus.
- As-Sayyid, R. (1984). *Al-Ummah wal-jama'a was-sulta*. Dar Iqra.
- Habermas, J. (1998). The European nation-state: On the past and future of sovereignty
 and citizenship (C. Cronin, Trans.). *Public Culture*, 10(2), 399-416.
- Hasan, M. (2011). Manifestations of globalization manifestations of globalization. *Journal
 of Globalization Studies*, 146-159.
- Hassan, R. (2018). Religion, modernization and the Islamic Ummah. *Jurnal Al-Tamaddun,
 Bil*, 13(1), 57-64.
- Hourani, A. (1992). *A history of the Arab peoples*. Warner Books.
- Hussain, T. (2013). *Principles of the Islamic political system*. The Quranic Teachings.
<http://www.quranicteachings.org>

- Jomaa , K. A. (2021). *Ummah a new paradigm for a global world*. State University of New York Press.
- Khan, M. A., & Nadvi, M. J. (2022). Foundations of political-collaboration between Muslim countries. academia.edu. https://www.academia.edu/4040862/Foundations_of_Political_Cooperation_between_Muslim_Countries
- Moses, J. W. (2006). The Ummah of democracy. *Security Dialogue*, 37(4), 489-508.
- Moten, A. R. (1996). *Political science: An Islamic perspective*. Palgrave Macmillan.
- Naruzzaman, M. (2018). Western and Islamic international theories: A comparative analysis. *International Studies*, 55(2), 114-115.
- Shariati, A. (1979). *On the sociology of Islam: Lectures Hamid Algar* (H. Algar, Trans.). Mizan press.
- Thiry, L. (1981). Nation, state, sovereignty and self-determination. *Peace Research*, 13(1), 18-19.